Miejsce na naklejkę z kodem szkoły

dysleksja ☐

MOL-P1A1P-062

EGZAMIN MATURALNY Z JĘZYKA LITEWSKIEGO

Arkusz I

ARKUSZ I

POZIOM PODSTAWOWY

MAJ ROK 2006

Czas pracy 170 minut

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 14 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Rozwiązania zadań zamieść w miejscu na to przeznaczonym.
3. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
4. Nie używaj korektora, a błędne zapisy przekreśl.
5. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.
6. Możesz korzystać ze słowników językowych.
7. Wypełnij tę część karty odpowiedzi, którą koduje zdający. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.
8. Na karcie odpowiedzi wpisz swoją datę urodzenia i PESEL. Zamaluj ■ pola odpowiadające cyfrom numeru PESEL. Błędne zaznaczenie otocz kółkiem ◉ i zaznacz właściwe.

Życzymy powodzenia!

Za rozwiązanie wszystkich zadań można otrzymać łącznie **70 punktów**

21 za część 1
49 za część 2

Wypełnia zdający przed rozpoczęciem pracy

PESEL ZDAJĄCEGO

KOD ZDAJĄCEGO

Część I – rozumienie czytanego tekstu

Teksto supratimo užduotis

Atidžiai perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus. Atsakinėkite savo žodžiais.
Visi klausimai susiję su tekstu.

Paparčio žiedas Joninių naktyje

Šiemet Rasos, arba Joninės, pirmą kartą bus nedarbo diena. Taigi atsiras daugiau laiko linksmybėms ir šventiniams burtams, kurių tikrai nestinga. Beje, senovėje lietuviai Rasas minėjo visą trečiąjį birželio dešimtadienį – ši šventė jiems išties buvo svarbi.

I. Sveikinimai varduvininkams

1. Įsigalėjus krikščionybei Rasų (arba Kupolių) šventė praminta Joninėmis – šv. Jono Krikštytojo vardu. Tačiau daug pagoniškų papročių liko iki šiol. Manoma, kad trumpiausia metų naktis (kaip ir ilgiausioji – Kūčios) yra magiška – pildosi visi burtai. Kad ir būtų, birželio 24-oji džiugi ne tik varduvininkams.
2. Tiesa, ar nebūtų smagu Jonus bei Janinas pasveikinti senuoju papročiu? Dar ne taip seniai Šventės išvakarėse vyrai priskindavo ąžuolo šakelių, o moterys pindavo girliandas. Kartais pridėdavo tuo metu žydinčių gėlių. Sutemus girliandomis apvainikuodavo varduvininkų namų duris, vartelius. Kai kuriuose Lietuvos regionuose buvo įprasta greta pakabinti ir dovanėlę. Nors namai puošiami naktį, varduvininkų pareiga to nepražiopsoti ir pavaišinti sveikintojus.

II. Žolynų kerai

3. Birželio 23-iąją, Joninių išvakarėse, laukuose ir miškuose moterys rinkdavo vaistažoles – kupoliaudavo. Ypač skubėdavo žolininkai. Tikėta, kad tokią dieną surinkti augalai turi ne tik gydomųjų, bet ir magiškų galių. Ypatinga svarba suteikta jonažolei – tikėta, kad ji gali išgydyti net 99 ligas! Netekėjusios merginos, apsivilkusios šventiniais lino rūbais, išsiruošdavo į pievas vainikų pinti. Šie turėdavę būti iš devynių arba dvylikos skirtingų žolynų – baltųjų ir raudonųjų dobilų, ramunių, rugiagėlių, rūtų... Paprastai merginos nusipindavo du vainikus: vieną galvai papuošti, kitą ateičiai spėti.
4. Devynių žolių pluoštelį moterys tylomis po saulėlydžio mesdavusios ant namo stogo, kad tuos namus aplenktų gaisrai, ligos, raganos ir kitokios negandos. Devynių žolių pluoštai nuo Joninių iki Kalėdų laikyti ir tvartuose. Slavai vainikėliais apjuosdavo indus, į kuriuos melždavo ir kuriuose laikydavo pieną – taip jo turėdavo rastis daugiau ir gardesnio. Tačiau šis būdas nebuvo patogus, todėl liaudies meistrai ąsočius, puodynes ėmė dabinti stilizuotais vainikų ornamentais.
5. Taip pat tikėta, kad gydomąją galią Joninių naktį įgyja... jonvabaliai. Prisirinkę vabalėlių, žmonės užpildavo juos spiritu, o vėliau tuo skysčiu tepdavo skaudamas kūno vietas.

III. Nuogalius lauke – derlius klėtyje

6. Vanduo senovėje laikytas itin galinga stichija. Joninių išvakarėse arba ankstų rytą prieš saulėtekį ligoniai eidavo į upę ar ežerą maudytis – taip tikėdavosi pasveikti ar apsisaugoti nuo ligų, sustiprėti.

7. Kai kuriuose kraštuose itin didelė reikšmė teikta maudynėms pirtyje. Ten būdavo nešamasi iš vaistažolių pinti vainikėliai, kuriais būdavo garinami seneliai, vaikai, ligoniai. Tikėta, kad taip sustiprinama sveikata. Suomių merginos prieš pirtį pindavosi vainikėlius iš įvairių augalų, tik privalėjo neužmiršti kūpolio – toks garinimasis teigiamai veikia organizmą, valo odą ir pakelia nuotaiką.

8. Kuo šventės rytmetį didesnė rasa, tuo geresnio derliaus tikėtasi. Taip pat manyta, kad šie vandens lašeliai prieš saulei patekant turi nepaprastų gydomųjų galių. Esą rasa, ypač nubraukta nuo rugių, nusiprausus, veidas pasidarysiąs skaistesnis. Kai kurios merginos atsikeldavo anksti rytą, šitaip apsiprausdavo ir vėl guldavosi, su viltimi susapnuoti išrinktąjį.

9. Kiti naktį pievose, braukydami audeklu, rinkdavo rasą, kurią naudodavo gydymui ar prilygindavo švęstam vandeniui. Maža to, Joninių rasa skatinamas karvių pieningumas, laukų derlingumas, naikintos piktžolės. Tikėta, kad jeigu šeimininkas Joninių naktį nuogas apibėgs savo laukus, pasivolios rasoje ir nuogas parbėgs į lovą, gerai derės jo javai.

IV. Paparčio žiedas

10. Pasak lietuviškos sakmės, piemenukas, ganydamas karves, vieną praganė. Ponas berniuką išvarė naktį jos ieškoti. O buvo Joninės, piemenukui teko bristi per papartyną. Netyčia į vyželę įkrito paparčio žiedas – berniukas tuoj sužinojo, kur jo praganyta karvė.

11. Senoliai manė, kad paparčio žiedą radęs žmogus tampa protingas, laimingas, ir įgyja antgamtinių galių... Norintieji jį rasti turi būti tikri narsuoliai. Į mišką reikia eiti vienam, tarp 23 ir 24 valandos. Brendant gilyn jokiu būdu nesidairyti. Pasirinkta vieta turi būti taip toli nuo gyvenviečių, kad jos nepasiektų nei žmogaus balsas, nei gaidžio giedojimas, nei šuns lojimas.

12. Žiedo ieškotojas po paparčio keru tiesia drobulę ar baltą nosinę, žemėje šermukšnine lazda arba šventinta kreida apsibrėžia apskritimą, pasideda indą su švęstu vandeniu, uždega žvakę, atsiklaupia, meldžiasi ir neatsigręždamas laukia, kol pasirodys švytinis, panašus į deimantą ar mažą spindinčią žvaigždutę žiedas, ir nukris ant skarelės. Tuo metu drąsuolį gąsdina velniai, raganos, piktos dvasios... Paparčio žiedui reikia ypatingos globos – prasipjauti rankos ar krūtinės odą ir ten jį įkišti. Vis dėlto dar neatsirado laimingojo, kuris būtų galėjęs rastą paparčio žiedą išsaugoti...

V. Per laužą šokti verta

13. Saulė ir ugnis per Jonines taip pat visada buvo labai gerbiama. Kaip tik todėl vakare švenčiama lauke, prie didelio laužo. Manyta, kad kuo toliau liepsna apšvies laukus, tuo didesnis bus derlius.

14. Kai kur greta laužo pastatydavo ir didelį žolių – paparčio, kviečių, dilgėlių – ryšulį. Per jį šokinėjo vaikai ir senukai – visi, kurie nedrįsdavo šokti per laužą. Juk žmonės, kurie per liepsną ar žolių ryšulį peršoks neužkliuvę, visus metus nesiskųs sveikata nei kitokiomis negandomis!

15. Baltarusijos merginos į laužą sumesdavo savo vainikus ir atidžiai stebėdavo, kaip išdžiūvusi žolė įsiplieskia ryškia liepsna: kurios vainikėlis sudegs greičiausiai, toji vestuvių lauks trumpiausiai. Tiesa, gudruolės ėmė sukčiauti – juk lengvas subtilių gėlyčių vainikėlis dega greičiau. Slavai per vainikėlių vidurį stebėdavo saulę, skandinavai – ugnį. Manyta, kad tokio žmogaus regėjimas taps aštresnis, negrės akių ligos.

VI. Myli, nemyli...

16. Nors dauguma Joninių burtų skirti žemdirbiams ar ligoniams, jų pakaks ir kitiems. Pavyzdžiui, apie vestuves svajojančioms merginoms. Apie meilę jos spėliodavo skaičiuodamos žiedus puokštelėje, ramunės žiedlapius, iš sapnų, mesdamos vainikus per galvą, stebėdamos vandenyje plukdomų vainikėlių judėjimą. Po jau minėto garinimosi su žolynais pirtyje kai kurios merginos vainikėlį mesdavo ant pirties stogo: jei šis ten likdavo, teks vestuves kelti, jei nukrisdavo – dar metelius galės laisve džiaugtis (ar liūdėti be vyro).

17. Vidurnaktį nuleiskite du vainikus su žvakutėmis į upę ar ežerą: jei vainikai išsiskyrė – išsiskirsite su savo mylimuoju, jei susiglaudė – ištekėsite. Arba prieš vidurnaktį iškaskite darže gabalėlį velėnos, ją apverskite ir padėkite atgal. Kokios spalvos vabaliuką kitą rytą ant jos pirmiausia išvysite, toks bus jūsų sutuoktinis: jeigu pilką – vyras bus prasčiokas, jeigu margą – valdininkas arba kariškis, jeigu žalią – ūkininkas.

Būrėja. 2004 liepa.8psl.

UŽDUOTYS

Zadanie 1. *(2 pkt)*
Kaip Joninės vadinosi pagonybės laikais? Kokios tradicijos liko iki šių dienų? (žr. 1 pastr.)

Joninės pagonybės laikais buvo vadinamos Rasų arba Kupolių šventė. Iki šių laikų išliko tikėjimas, kad ši naktis magiška, todėl buriama, nes burtai tokią naktį pildosi.

Zadanie 2. *(1 pkt)*
Kaip teksto autorius siūlo sveikinti varduvininkus? (žr. 2 pastr.)

Autorius mano, kad varduvininkus galėtume sveikinti senuoju papročiu – jų duris ar vartus naktį papuošti ąžuolo ir gėlių vainikais.

Zadanie 3. *(1 pkt)*
Iš kur kilo slavų liaudies meistrų tradicija ąsočius, puodynes puošti vainikų ornamentais? (žr. 4 pastr.)

Slavai puošia pieno puodynes vainikų ornamentais. Jie atsirado iš ankstesnės tradicijos apjuosti puodynes vainikėliais, nupintais iš Joninių naktį suskintų žolių, kurios turėjusios dauginti ir gardinti tokiose puodynėse laikomą pieną.

Zadanie 4. *(1 pkt)*
Su kuo susijęs straipsnio trečiosios dalies pavadinimas „Nuogalius lauke – derlius klėtyje“?

Pavadinimas susijęs su tikėjimu stebuklinga Joninių rasos galia, o rasoje reikėję išsivolioti nuogam. Šeimininkas, norintis užsitikrinti gerą javų derlių, pagal tą tikėjimą turi nuogas apibėgti savo laukus, pasivolioti rasoje ir nuogas parbėgti į lovą.

Zadanie 5. *(2 pkt)*
Remdamasis trečiąja straipsnio dalimi, apibendrink, kodėl Joninės dažnai yra vadinamos Rasų šventė.

Tai Rasų šventė todėl, kad rasai (ir apskritai vandeniui) buvo teikiama nepaprasta galia. Rasa galėjo padėti grožiui, sveikatai, javų derlingumui, karvių pieningumui ir t.t.

Zadanie 6. *(1 pkt)*
Kodėl straipsnio autorius teigia, kad „norintys“ rasti paparčio žiedą „turi būti tikri narsuoliai“? (žr. 11, 12 pastr.)

Nes tik labai drąsus žmogus galėtų vienas vidurnaktį girios vidury laukti pasirodančio paparčio žiedo, kai aplinkui gąsdina velniai, raganos ir piktosios dvasios.

Zadanie 7. ***(1 pkt)***
Remdamasis 13 pastraipa nurodyk, kaip susijęs laukų derlius su ugnimi?

Tikėta, kad Joninių laužo liepsna, apšviesdama laukus, gali padidinti derlių.

Zadanie 8. ***(1 pkt)***
Joninių paparčio žiedas: (žr. 10 - 12 pastr.)

a. *yra minimas lietuviškoje sakmėje,*
b. pasirodo naktį ganantiems karves,
c. pražysta žmonėms, turintiems antgamtinių galių;
d. pražysta jeigu šoka velniai, raganos, piktosios dvasios.

Zadanie 9. ***(2 pkt)***
Kuo svarbus yra šokinėjimas per laužą, kam šalia jo statomas įvairių žolių ryšulys?
(žr. 14 pastr.)

Jeigu kas peršoka neužkliuvęs per Joninių laužą, tas visus metus bus sveikas, jam seksis. Kas nedrįsdavo šokti per liepsną, galėdavo šokti per pastatytą žolių ryšulį.

Zadanie 10. ***(2 pkt)***
Išvardink 4 tekste minimus burtus, nurodančius ateitį merginoms, norinčioms ištekėti.

Nusipraususi ryto rasa mergina gali susapnuoti būsimąjį; ar mylimasis ją myli, buria iš žiedų puokštėje ar ramunės žiedlapių skaičiaus; ar ištekės, sprendžia iš vainikų: plukdomų upe (ar susiglaus), metamų ant pirties stogo (ar nenukris). Koks bus sutuoktinis gali parodyti vabaliuko spalva ant apverstos darže velėnos.

Zadanie 11. ***(2 pkt)***
Apibendrindamas tekstą išvardink bent 3 Joninių simbolinius veiksmus.

Žolynų rinkimas; vainikų pynimas ir būrimas iš jų; prausimasis rasa; maudymasis; paparčio žiedo ieškojimas; šokinėjimas per laužą.

Zadanie 12. ***(1 pkt)***
Kokio stiliaus šis straipsnis?

Publicistinio stiliaus.

Zadanie 13. ***(2 pkt)***
Kas sieja visas perskaityto teksto dalis?

Tema - visose rašoma apie Rasos šventės tikėjimus, papročius.

Zadanie 14. ***(2 pkt)***
Kokį tikslą turėjo autorius rašydamas šį tekstą?

Aprašyti (vienus supažindinti, kitiems priminti) Joninių papročius, paskatinti skaitytojus tradiciškai švęsti šią šventę.

Część II – pisanie własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu.
W tej części znajdują się dwa tematy. Wybierz jeden i napisz wypracowanie. Wybrany temat podkreśl

1 tema:

Lietuvos gamtos ir praeities idealizavimas. Išnagrinėk šią temą remdamasis Maironio eilėraščiu *Lietuva brangi*.

Maironis

Lietuva brangi

Graži tu, mano brangi tėvynė,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai:
Graži tu savo dangaus mėlyne!
Brangi: tiek vargo, kančių prityrei.

Kaip puikūs slėniai sraunios Dubysos,
Miškais lyg rūta kalnai žaliuoja;
O po tuos kalnus sesutės visos
Graudžiai malonias dainas ringuoja.

Ten susimąstęs tamsus Nevėžis
Kaip juosta juosia žaliąsias pievas;
Banguoja, vagą giliai išrėžęs;
Jo gilią mintį težino Dievas.

Kaip puikūs tavo dvarai, tėvyne,
Baltai iš sodų žalių bekyšą!
Tik brangią kalbą tėvų pamynę
Jie mūsų širdis mažai ką riša.

Kaip linksma sodžiuos, kai vyturėlis
Jaukiai pragysta, aukštai iškilęs,
Ar saulė leidžias, ir vakarėlis
Ramumą neša, saldžiai nutilęs.

Bažnyčios tavo ne tiek gražybe,
Ne dailės turtais, ne auksu žiba;
Bet dega meilės, maldos galybe,
Senųjų amžių gyva tikyba.

Kai ten prieš sumą visi sutarę
Graudžiai užtraukia „Pulkim ant kelių”,
Jausmai bedievio vėl atsidarę

Tikėti mokos nuo tų vaikelių.

Graži tu, mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai!
Ne veltui bočiai tave taip gynė,
Ne veltui dainiai plačiai išgyrė!

Maironis. Raštai, 1 t. Vilnius 1987, p. 108.

WYPRACOWANIE

1 tema:

Maironio poezija garsiau arba tyliau (priklausomai nuo ideologijos ir politikos) skamba jau šimtą metų. Poetas yra pelnęs tautos dainiaus vardą. Koks lietuvis nemoka giedoti "Graži tu mano..." (antrojo himno), "Kur bėga Šešupė", "Oi neverk motušėle"? Mūsų seneliai ar proseneliai naktį pažadinti dar gali padeklamuoti:
"Antai pažvelki, tai Vilnius mūrais..." Ar ne Maironio akimis lietuviai mato tėvynę, ar ne jo žodžiais ją myli (mylėjo)? Šio poeto posmai tarsi "tamsus Nevėžis banguoja vagą giliai išrėžę" lietuvio sąmonėje. Jie jungė lietuvius į tautą, kūrė bendrą visiems Lietuvos įvaizdį, vienijo, mokė mylėti tėvynę, melstis už ją.

Kaip Maironis kūrė tą Lietuvos įvaizdį, gerai matome eilėraštyje-dainoje "Lietuva brangi". Šis eilėraštis – tai Lietuvos gamtos ir praeities pašlovinimas. Idealiai graži gamta kelia didingų jausmų, primena garbingą praeitį, stiprina tikėjimą. "Lietuva brangi" parašyta romantiniu stiliumi. Maironis kūrė XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje. Tęsdamas Daukanto ir A.Baranausko literatūrinę lietuvių romantizmo tradiciją, atsigręžė į herojišką praeitį, kuri skyrėsi nuo sunkios liūdnos dabarties. Siekė atskleisti tautos dvasią, kurią saugo gimtoji kalba ir kuriai būdingas ypatingas ryšys su gamta (Daukanto girios, Baranausko šilelis). Eilėraštyje viskas didinga, tarsi pakylėta. Lyrinis subjektas apimtas praeities ilgesio, jam brangūs didvyriai, kurie "miega kapuos", balti, žalių sodų apsupti dvarai, išlikusi senosios tikybos dvasia. Ir nors ne viskas tėvynėje yra taip, kaip turėtų būti (sielojamasi dėl sulenkėjusių dvarų – jie "brangią kalbą tėvų pamynę"), nors daug kas prarasta, eilėraštis yra optimistiškas, nes žadina teigiamus pasididžiavimo jausmus, tikėjimą, jog tėvynės patirti vargai ir kančios nėra beprasmiški. Skaitytojas mokomas mylėti tėvynę. Bočių ginta, dainių girta ji yra brangi, verta meilės, o ne išsižadėjimo.

Poetas čia daugiau negu paprastas Lietuvos sūnus. Jis – romantizmo išugdytas dainius – daugiau regintis, žinantis. Jis kalbasi su tėvyne, tiesiogiai kreipdamasis į ją, tarsi matydamas ją iš lėktuvo skrydžio, nesigilindamas į smulkmenas (palyginkime tarybiniais laikais sukurtą gražų Just.

Marcinkevičiaus eilėraštį, "O tėviške, laukų drugeli", kuris taip pat virto daina, nes išreiškė lietuviams brangius dalykus – čia tėviškė (ne tėvynė) – tarsi iš arti fotografuojamos smulkmenos). Štai "puikūs slėniai sraunios Dubysos", štai "susimąstęs tamsus Nevėžis", miškai, kalnai, dvarai, bažnyčios, štai ir vyturėlio giesmės jaukumas, ir vakaro ramumas. Toje plačioje panoramoje tai, ką matome dabar, siejasi su istorija (didvyrių kapai) susipina su tuo, ką girdime – sesučių dainomis, lietuviškomis giesmėmis. Tokiu būdu netiesiogiai pabrėžiama gimtosios kalbos, gimtųjų melodijų svarba. Sesučių dainos skambios, ir graudžios, kaip graudi praeitis ir dabartis, bet jos savos. Visas tas reginys nepaprastas, idealus, nuostabiai gražus: jaudinanti supersonifikuota gamta (susimąstęs Nevėžis), dainos, keliančios dvasią, giesmės ir maldos, žadinančios tikėjimą. Praeities idealizavimas toks stiprus, jog Maironis – katalikų kunigas netrukdo lyriniam subjektui žavėtis iš senosios tikybos paveldėtu pamaldumo, meilės jausmu.

Tik pažvelgus iš taip toli ir iš taip aukštai kaip poetas, galima suvokti, kas yra tėvynė, galima ją pamilti kaip gražią dainuojančią sesutę kaip kovotoją didvyrę ir trokšti jos laisvės ir nepriklausomybės (eilėraščio nuotaika pakylėja tam tikslui). Žadinti nepriklausomybės troškimą ir buvo pagrindinis romantikų tikslas. Lietuva tuo metu turėjo pasipriešinti Rusijos priespaudai, atsispirti lenkinimui. Maironis savo patriotine poezija sėkmingai siekė tų tikslų, žadindamas tautos savimonę ir savigarbą, atkreipdamas dėmesį į tai, kas vienija tautą, nepriklausomai nuo politinės situacijos (istorinė atmintis, gimtoji kalba, dainos, tikėjimas), teigdamas lietuviams, kad jų tauta galima didžiuotis, kad jų šalis taip pat graži, kalba skambi ir išraiškinga - vaduodamas juos iš baudžiavos suformuoto nusižeminimo jausmo.

Aukštus kūrėjo idealus atitinka aukštasis stilius, kurį Maironis įvedė į lietuvių literatūrą ir įtvirtino. Jo eilėdara, rimai, skambus ritmas, pakilus tonas tiko skelbiant didžiąsias vertybes, reiškiant teigiamus jausmus. Maironis savo poezijoje vartoja daug palyginimų, metaforų, vaizdinių, kurie atkreipia skaitytojo dėmesį, įsimena. Eilėraštyje "Lietuva brangi" tokios kalbinės priemonės tai Lietuvos kaip "šalies, kur miega kapuos didvyriai" apibūdinimas, miškų "palyginimas su rūtomis, "susimąsčiusio tamsaus Nevėžio" vaizdinys, vyturėlio kaip pavasario, šviesesnės ateities, vilties simbolis.

Ar išliks niekad nenutrūkusi mūsų krašte Maironio tradicija? Ar nebus pamiršti jo posmai ir dainos šiais komercijos, kompiuterių ir kosmopolitizmo laikais, kai vis mažiau dainuojama, o žiniasklaidoje žodis "patriotas" tariamas, ar rašomas su pašaipa? Jeigu taip atsitiks, tauta jau bus šiek tiek kitokia. Laikas parodys...

2 tema:

Remdamasis Vaižganto apysakos "*Dėdės ir dėdienės*" ištraukomis bei visu kūriniu, aptark pagrindinių personažų (Mykoliuko, Severijos, Rapolo Geišės) likimus. Panagrinėk kokios jėgos lėmė herojų poelgius, svarstymus, pasirinkimą.

Vaižgantas

Dėdės ir dėdienės

(ištraukos)

Mykoliukas vėl šypsos, kaip grįždamas namo, tos dienos darbus padirbęs. Nesuprantami gamtos dėsniai ir jų pajėgos ėmė darbuotis jo viduje, šildė jį vidaus šilimėle, keitė visą jojo asmenį, ligi tol pasingą darė aktingą ir nebevienodą. Nebuvo kam pasekti ir jam pasakyti, nes jis pats to nenumanė, kodėl jo griežtuvėlis tyliau griežė, kai minioje kurį kartą neranda Severjos Paukštaičios, ir triumfo balsu ima skambėti, kai pasirodo, pavėlavusi šį kartą, nuo kalno leidžiantis mergytė. Tokiuo triumfu ir ūpu, jog ji, vos tik nusileidusi nuo kalno, tuoj imdavo suktis. Ją pagaudavo muzikos ūpas, išpūsdavo jai gražias šnerveles ir įliūliuodavo jauną krūtinę. Mykoliukas nenusimanė Severjai griežiąs; Severja nenusimanė tai jaučianti ir atsiliepianti. Jis ir ji buvo tik gamtos akordas, dar vienas visoje jos harmonijoje.

Gamtoje betgi viskas tikslu. Bet kas turi savo šaltinį, pradžią ar priežastį ir plėtojasi, kol prieina skiriamąjį galą. Mykoliukas ir Severja ėmė vienas kitu domėtis, lyg juodu būtų tik dabar viens antrą pažinusių, ne iš pat mažens, lyg tik dabar pasimačiusi, ne per dvidešimtį metų kasdien. Dabar, šią vasarą, darėsi jie viens antram naujas ir įdomus; vienas ir antras ėmė tai pastebėti, ko pirmiau nebuvo pastebėję. (...)

Severja dabar rodės Mykoliukui taip suaugusi su jo būtybe, jog nė tai vienai valandai nebegalima jos beatplėšti. Jis ir ji – tai jau viena; ar juodu žmonės sujungė, ar dar ne, - pati gamta, pats Dievas jau juos sujungė, ir kas bemėgintų, gautų atkirsti, atpjauti ar kokią kitą skaudžią operaciją padaryti, ir ji veikiausiai pasibaigtų jo, Mykoliuko mirtimi... (...)

***

Rapolas buvo užbūręs jos sielą ir per dvejus trejus metus galingai laikęs ją toje savo įtakoje, jis – galingas gamtos epizodas. Galingas buvo, nors paslaptingas ir baisus, kai bučiavo ją lūšynėje. Tuo vienu išbučiavimu Geišė sutraukė Severjos giminės ryšius su tikrąja motina, sutraukė tikrosios meilės ryšius su Šiukšta ir pasiėmė ją sau, kaip jam skiriamą, kaip gyvenimo kovos grobį ar ką panašu. Nei kūnu, nei dvasia tai galybei nepasipriešinsi. Nebuvo galybės lygios jo galybei. Ir nusinešė ją į trečią kalną, jei ne į trečiąją karalystę, kaip užburtą karaliūnaičią. Ligonis ar nerangusis to nebūtų padaręs.

Galingi tėvų namai. Jų globa nenugalima. Tik mirtis ir Geišė – gamta galingesni už ją. Jie susisuka kaip audra, ir nieko nesiklausdami, pagrobia iš jų globos įspėtąjį.

Geišė perkėlė ją į visai kitą buitį, į dvaro buitį, kur jis vėl buvo galingas, didžius darbus tvarkė, kaip koks inžinierius, ir visi jo klausė.

Galingas buvo Geišė, kai davė jai nematyto gražumo vaiką.

Tėvai, mergiškoji laimė, pirmoji meilė – Mykoliukas, lūšynė, dvaras, vaikas, visų pagarba ir pataikavimas... Ar tai ne sapnas, ne nakties svajonė, keista ir net negalima? Tai žemės rojus, iš kurio ūmai juos išmetė, niekuo nenusidėjus, ir paliko jiem – dviem ilgesys to, kas nebegrįš.

Viskas dingo. Dingo jai ir Rapolas, to rojaus Adomas. Ji rados išmesta į paprastąją žemę, kuri jai vienų usnių beduoda. Tačiau argi Geišė čia kaltas, kad už gamtą, už jį yra dar galingesnių?

Vaižgantas. *Dėdės ir dėdienės V*. 1998. p.7-114

WYPRACOWANIE

2 tema:

Apysakos "Dėdės ir dėdienės" įžangoje Vaižgantas yra paaiškinęs, kad čia dėdės pavadinimas reiškia ne giminystės ryšį, o tam tikrą socialinį vienetą šeimoje.
Tai žmonės, kurie baudžiavos laikais neturėjo galimybių savarankiškai gyventi, neturėjo sąlygų atsiskirti nuo brolio šeimos ir be savo kampo bei atlyginimo dirbo ir dvare, ir brolio šeimoje. Nepajėgiančiam dirbti tekdavo sunkus "karšinčiaus" likimas, nes nebuvo tada nei senelių prieglaudų, nei pašalpų. Vaižgantas parodo kaip sunkiai žmogus kenčia tokią dalią, bet viduje nepraranda savo žmogiškos vertės, orumo.

"Dėdžių" ir "dėdienių" likimą teko patirti trims apysakos veikėjams: Mykolui Šiukštai, Severijai Pukštaičiai ir Rapolui Geišei. Visus juos jungia gyvenamoji vieta ir laikas, gamtos įtaka jų asmenybėms, noras mylėti, turėti šeimą, namus, amžinas laimės troškimas. Įvairūs charakteriai, temperamentai, elgesys, bet bendras negalėjimas sulaužyti "dėdžių" tradiciją, kuri neišnyko kartu su baudžiavos panaikinimu.

Įdomiausia apysakos asmenybė – Mykoliukas. Įdomi skaitytojui, bet visiškai neįdomi kaimo žmonėms, kurie jo niekada nepakalbina, o jo griežimą smuiku priima kaip medžio ošimą ar paukščio giesmę. Jis greičiausiai pasiduoda "dėdžių" tradicijai. Įsimylėjęs Severiutę, galėtų stengtis atsiskirti nuo brolio, bet reikėtų palikti brolio šeimą, kuriai sunku būtų išsilaikyti be Mykoliuko darbo (vėliau brolio vaikai tik pasišaipys iš jo), reikėtų palikti taip mylimą kaimą, o svarbiausia – negalėtų Severijai duoti laimės. Matydamas savo situacijos beviltiškumą (ji objektyviai beviltiška, nes net išėjęs iš kaimo ir gavęs kitur valaką, neturėtų jo kuo dirbti), Mykoliukas be kovos susitaiko su jam žmonių, ekonominės sistemos skirtu likimu, nors pats sau jį aiškina kaip Dievo skirtą. Mykoliukas savo gerumu, poetiškumu kelia mūsų simpatiją ir taip lauktume , kad jis bent pabandytų kovoti už save, bent vieną kartą, tačiau jam pritrūksta ryžto. Nepaprastai turtingas jo, menininko, vidus ir į jį perkelia savo realiai negyventą gyvenimą.

Svajonėse skina žvaigždes mylimajai Severijai, smuiku griežDamas išreiškia gražiausius jausmus jai, bet realiai jų meilė lieka kaip dviejų gėlių ar angelų dvasinė vienybė, o Severija tuo tarpu iš Rapolo Geišės patiria kūnišką meilę ir, nežinia, ar būtent tai, ar jos sveikas protas nulemia, kad išteka už Rapolo, galinčio užtikrinti jai gerą pragyvenimą dvare. Mykolas ir prigimties uždaras, paslaptingas, gal ne iki galo ir supratęs save ir savo prigimtį. Jį slegia vienatvė, gyvenimo neteisybės, bet nieko už tai nekaltina, traukiasi į save ir užsidaro, tampa gamtos dalimi, žemės grumstu. Visos jo šviesios dienos ir kūrybinė ugnis užgęsta per Severiutės vestuves. Rašytojas tai perteikia simboliniu smuiko stygų nutrūkimu. Nuo tada jis pasmerktas sunkiai vegetacijai, tik darbas užpildo jo dienas. Kartais Mykolo pyktis, skausmas prasiveržia barant jaučius, bet tik tiek. Šviesios meilės prisiminimas, meditacijos bažnyčioje, tikėjimas Dievo tvarka leido jam nugyventi gyvenimą ir, kaip dabar pasakytume, neišprotėti. Kyla klausimas, ar jis prarado savo meilę tik dėl objektyviai beviltiškų ekonominių salygų, ar gal jis to nepaprasto jausmo, kaip kad poetas Širvys nenorėjo gadinti santuoka? (Šeimos Mykolas, aišku, troško, bet ją iš pradžių atstojo brolio vaikai, kuriuos mylėjo ir kurie vėliau, deja, neatsidėkojo, o tik pasišaipydavo). Juk tai neperprantama, paslaptinga meninė siela.

Severija, netikėtai tapusi "dėdiene" (panaikinus baudžiavą, Geišę išmeta iš darbo ir juos nenorom priima brolis Dovydas), bando nepasiduoti visiškai rezignacijai. Iš

pradžių ją palaiko noras uždirbti duoną sau ir Rapolui. Išmoksta atsispirti nuolat kankinančiai Dovydienei, bartis su ja dėl Rapolo, kuriam jaučia dėkingumą (meilę Mykolui sugeba užslėpti giliai viduje, neleidžia net prisiminimams prasiveržti,) Kažkas trūksta joje po Rapolo mirties. Tada suvokia savo gyvenimo "dėdienės" vaidmenyje beprasmiškumą. Bando protestuoti, pradeda lankytis karčemoje, kur ieško ryšio su žmonėmis, trokšta būti išklausyta, suprasta. Lankosi jaunimo vakaruškose. Bet vienur, ir kitur paguoda netikra. Karčemoje ji netinka (ir pinigų neturi), šokiuose, kad ir kaip norėtų (ji mielai šoktų, jai dar ne visai 40 metų), taip pat ne. Jos protestas, noras išsiveržti iš Dovydų namų, elgtis savarankiškai nesitęsia ilgai. Severija pasiduoda, dingsta visa jos energija, gyvenimo noras ir ji tampa tokia dėdiene, kaip Mykolas dėde. Užsidaro savyje ir nieko nereikalauja, netrokšta, dirba kaip kantrus arklys, bendraudama nebent su Dievu. Gyva būdama, tarsi pasitraukia iš gyvenimo...

Sudėtingas Rapolo Geišės charakteris ir likimas. Jis, kaip ir kiti personažai – gamtos žmogus, bet nuo anų skiriasi tuo, kad žemės darbas neužpildė jo "dėdės" dienų. Mykoliukas nuo jaunų dienų matė savo, kaip "dėdės" ateitį, o Rapolui tai buvo netikėtas likimas. Jis staigiai turėjo pereiti iš vieno pasaulio (dvaro) į kitą (karšinčiaus vietą) tarsi iš rojaus į žemę. Praradęs tijūno postą jis nesugebėjo dirbti nė mažiausio darbelio. Nesugebėjo ar nenorėjo? Gal jis iš prigimties nebuvo linkęs į žemės darbus, gal baudžiavinė sistema iš jo padarė tinginį, o gal jis pasyvumu protestavo prieš savo situaciją? Jam juk buvo bjauru ir neramu dėl to, kad nedirba. Jam rūpėjo laukų darbai, bet ne taip, kaip žmogui, kurio tie laukai yra nuosavybė, net jeigu patys ir nedirbtų. Jis savo mąstymu liko tarsi pakibęs tarp dvaro ir baudžiauninko. Geišės dienos baigiasi taip pat netikėtai. Negaudamas gerai pavalgyti, o ypač neturėdamas ko paduoti mylimam brolio vaikui pradeda smaližiauti ir miršta užvalgęs nuodyto maisto.

Ar galėjo šių veikėjų likimai susiklostyti kitaip? Galima įsivaizduoti juos kitame laike, kitoje santvarkoje. Šiais laikais Mykoliukas gal būtų žinomas liaudies muzikantas, poetas, Severija - pavyzdinga motina su meniškai sutvarkyta sodyba, o Rapolas – gal išėjęs filosofijos studijuoti, ar aktorystės, o gal valsčiaus viršaitis, veikiantis ekologine dvasia... Sunkiau įsivaizduoti, kas vyktų jų širdžių gilumose, kaip matytų pasaulį, save, kaip mylėtų. Kas lemia, kad žmogus yra laimingas, arba nelaimingas, kas lemia jo pasirinkimus? – prigimtis, charakteris, aplinkybės, atsitiktinumai?

Nei Vaižgantas, nei visa literatūra dar neatsakė į šį klausimą.

BRUDNOPIS